

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.4.2.7>**Т. С. Перцова**аспірантка кафедри правознавства
юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

«ПРОФЕСІЙНІ ПРОСТУПКИ» У САМОЗАЙНЯТИХ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІЯХ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Ця стаття досліджує особливості професійних проступків у самозайнятих юридичних професіях в Європі, аналізує практику європейських країн у цій сфері та визначає основні виклики і проблеми, з якими стикаються юристи та регулюючі органи. Історично регулювання правничої професії в Європі знаходилося в руках судів, які контролювали право самозайнятих юристів на здійснення професійної діяльності. Однак упродовж ХХ століття відбувався поступовий перехід від саморегулювання до спільного регулювання, що включає участь різних державних та недержавних органів. Цей перехід супроводжувався збільшенням нормативних вимог і наглядових функцій, спрямованих на підвищення рівня професійної відповідальності та зменшення кількості зловживань та професійних проступків.

У статті розглядаються критерії визначення професійного проступку, які застосовуються у різних європейських юрисдикціях. Виявлено, що визначення «професійного проступку» не завжди закріплене у законодавстві, але існують певні стандарти поведінки, відхилення від яких може кваліфікуватися як професійна неправомірною поведінка. Поняття професійної неправомірної поведінки несе в собі відтінок серйозності та гідної осуду поведінки, яка не поширюється на тривіальні випадки.

Стаття також аналізує поняття незадовільної поведінки, яка, хоча і не є професійним проступком, але є неприйнятною і заслуговує на громадський осуд. Окрему увагу приділено неналежним професійним послугам, які визначаються як послуги, що не відповідають якості, яку можна обґрунтовано очікувати від компетентного самозайнятого фахівця у галузі права. Визначено, що самозайняті юристи несуть професійний обов'язок надавати належні професійні послуги своїм клієнтам.

Загалом, дослідження підкреслює важливість забезпечення високих етичних стандартів та належного професійного регулювання для підтримання довіри до правової системи.

Ключові слова: професійний проступок, дисциплінарна відповідальність, самозайняті юристи, етичні норми, професійні стандарти, трудові відносини, правнича професія.

Вступ. У сучасному суспільстві юридичні професії відіграють важливу роль у забезпеченні верховенства права, справедливості та захисту прав громадян. Особливе місце серед них займають самозайняті юристи, такі як адвокати та нотаріуси, чия діяльність регулюється як національними, так і міжнародними стандартами. Незважаючи на високі етичні вимоги та професійні стандарти, що висуваються до цих фахівців, випадки професійних проступків не є рідкістю. Вони можуть мати значні наслідки не лише для самих юристів, але й для їхніх клієнтів, репутації правової системи та суспільства в цілому.

В Європі історично склалося, що регулювання правничої професії знаходиться в руках судів, які контролюють право самозайнятих

юристів на здійснення професійної діяльності. Проте впродовж ХХ століття відбувався поступовий перехід від саморегулювання до спільного регулювання, що включає участь різних державних та недержавних органів. Цей перехід супроводжувався збільшенням нормативних вимог і наглядових функцій, що, з одного боку, мало на меті підвищення рівня професійної відповідальності, а з іншого - зменшення кількості зловживань та професійних проступків.

Метою даної статті є дослідження особливостей професійних проступків у самозайнятих юридичних професіях в Європі, аналіз практики європейських країн у цій сфері та визначення основних викликів і проблем, з якими стикаються юристи та регулюючі органи.

Виклад осново матеріалу. З точки зору стандартів, що застосовуються професіями та їх дисциплінарними органами, виявлення професійного проступку наразі тягне за собою найсерйозніші наслідки для практикуючих юристів. У більшості європейських юрисдикцій визначення «професійного проступку» наразі не закріплене у відповідному законодавстві (як первинному, так і вторинному).

У країнах загального права (маючи на увазі їх широку судову практику) ми можемо простежити кілька описів поняття професійного проступку, найбільш відомим з яких є опис лорда Емслі у справі «Шарп проти Ради юридичного товариства» (1984 р.). Лорд Емслі зазначив [2], що існують певні стандарти поведінки, яких слід очікувати від компетентних і авторитетних юристів. Відхилення від цих стандартів, яке компетентні та авторитетні юристи вважатимуть серйозним і гідним осуду, може бути належним чином кваліфіковане як професійна неправомірна поведінка. Він також охарактеризував це як «серйозне звинувачення» і дав зрозуміти, що необхідно враховувати всі обставини і ступінь вини окремого юриста.

Поняття професійної неправомірної поведінки несе в собі звучний відтінок серйозності, гідної осуду поведінки, яка не може поширюватися на тривіальні випадки. Потрібне робоче визначення «професійного проступку», яке б достатньою мірою гарантувало, що вся вага дисциплінарного процесу буде застосована лише до найсерйозніших випадків, а менш серйозні випадки будуть розглядатися в інший спосіб, наприклад, через систему внутрішніх консультацій. У цьому, безумовно, полягає суть регулювання, орієнтованого на результат. Дисциплінарному суду слід надати свободу розсуду для визначення того, чи була поведінка настільки серйозною, щоб становити професійний проступок. Зокрема, хоча звичайна недбалість зазвичай не становить професійного проступку, окремих вчинок може бути професійним проступком, якщо він є особливо тяжким.

Вимога наявності умислу (принаймні окремо) не видається правильним підходом через можливість сприйняття серйозної поведінки як професійного проступку, яка не була умисною. Органи влади звертають увагу на серйозність поведінки, а не на свідомість професіонала [1].

На наш погляд необхідно зробити ще акцент на такому понятті як незадовільна поведінка. Це поведінка, яка хоч і не є професійним проступком, але є неприйнятною і заслуговує на

громадський осуд. На відміну від професійного проступку, перевірка на незадовільну поведінку ґрунтується лише на балансі ймовірностей. Дійсно, найяскравішими прикладами незадовільної поведінки є випадки, коли немає достатніх доказів, щоб довести поведінку поза розумним сумнівом, але їх достатньо, щоб встановити її на основі балансу ймовірностей. Найпоширенішою формою незадовільної поведінки є не надсилання відповідного листа обом клієнтам, коли юрист діє від імені обох сторін в угоді про передачу майна.

Також у контексті порушеної теми є таке поняття як неналежні професійні послуги складаються з професійних послуг, які в жодному відношенні не відповідають якості, яку можна було б обґрунтовано очікувати від компетентного самозайнятого фахівця у галузі права. Самозайняті фахівці у сфері права повинні надавати належні професійні послуги. Вони несуть професійний обов'язок надавати належні професійні послуги своїм клієнтам. Належна професійна послуга вимагає правових знань, навичок, ретельності та підготовки, необхідних для справи, що розглядається. Вони не повинні приймати доручення, якщо не можуть належним чином їх виконати. Це означає, що крім відповідальності за збитки, які можуть бути стягнуті судом за будь-який акт недбалості у веденні справ сторін (клієнтів), фахівці можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності відповідними органами за надання послуг стороні (клієнту), які будуть визнані неналежною професійною послугою [5].

Важливо не забувати, що на додаток або замість подання скарги до професійної організації практикуючого фахівця, потерпіла особа завжди може подати позов про недбалість до суду загальної юрисдикції. Якщо ІПС стосується загальної нездатності виконувати певні завдання належним чином, то недбалість стосується відсутності належної ретельності при виконанні конкретного завдання, що призводить до збитків для клієнта.

Наприклад, сучасний критерій професійної недбалості в Шотландії був встановлений у справі «Хантер проти Хенлі». По суті, недбалість з боку професіонала встановлюється лише в тому випадку, якщо обраний професійний курс є таким, який жоден професіонал звичайної кваліфікації не прийняв би, якби діяв зі звичайною обережністю [2].

Окреме питання, яке заслуговує на увагу це суддівська етика – це професійна прикладна

етика представників судової влади як третьої гілки влади, що має вирішальне значення у здійсненні правосуддя і привертає все більше уваги як сфера порівняльних та міждисциплінарних наукових досліджень. Консультативна рада європейських суддів (КРЕС) у своєму Висновку № 3 підкреслила, що етичні аспекти поведінки суддів потребують обговорення з різних причин. Методи, що використовуються при вирішенні спорів, завжди повинні викликати довіру. Повноваження, покладені на суддів, тісно пов'язані з цінностями справедливості, істини та свободи. Стандарти поведінки, що застосовуються до суддів та інших працівників судової системи (особливо до самозайнятих фахівців у галузі права), є наслідком цих цінностей і передумовою довіри до відправлення правосуддя. Дилеми, пов'язані із суддівською етикою, визначаються тим, що вона вважається державною етикою та етикою третьої державної влади. Етичні суддівські дилеми дуже часто виникають через збіг спеціальних повноважень і служби, а саме через те, що і те, і інше є невід'ємною частиною судової влади [4]. Складність суддівської етики визначається особливим конституційним статусом судової влади, її імунітетом і потребою в захисті, а також широким спектром цінностей, їхньою чутливістю та різноманітністю. Очікування суспільства щодо суддів та інших суддівських професій зумовили необхідність замислитися над питанням суддівської етики. Глобальний розвиток судової практики підтверджує необхідність проведення порівняльних досліджень, особливо з урахуванням різних європейських культур, правових процесуальних традицій та історичної спадщини, які визначають різні підходи до суддівської етики. Триваючі глобалізаційні процеси та уніфікація правових систем і судових процедур вимагають визначення спільних цінностей суддівської етики в європейських країнах і в усьому світі, тому порівняльне дослідження сучасних країн практик є надзвичайно актуальним. Це стає ще більш актуальним з огляду на становлення глобального правосуддя, яке дуже часто пов'язане зі збільшенням кількості міжнародних судів і трибуналів. Коли постає питання про те, як досягти глобальних стандартів належного функціонування судової системи, найкращою відповіддю на нього може бути суддівська етика та кодекси суддівської поведінки. Норми суддівської етики можна знайти як у національних правових системах, так і в документах різних міжнародних організацій. Вона встановлюється

як м'яким правом, так і зобов'язуючим правом.

Очевидно, що суддівська етика є найвищою конституційною етикою, оскільки основні принципи поведінки суддів (незалежність, неупередженість, добросовісність, рівність тощо) є правовими принципами, закріпленими в конституціях різних європейських країн. У країнах зі статусом правової держави це особливо важливо, оскільки основні цінності суддівської етики є передумовою цього конституційного принципу. У багатьох європейських країнах очікування професійного та чутливого правосуддя в суспільстві завжди були питанням, яке мало велике значення. Але воно стало ще більш важливим у період соціально-економічних негараздів, які збільшили кількість соціальних конфліктів. Відтак, перед судами та фахівцями, які здійснюють судові та квазісудові функції, постає місія не просто вирішувати величезну кількість спорів, а й приймати рішення щодо дуже чутливих соціальних питань, які вимагають не просто юридичного професіоналізму, доброго знання вітчизняної та міжнародної судової практики з питань прав людини, а й всебічної роботи в різних сферах, що врегульовано законодавством. Належна поведінка з дотриманням суддівської етики допомагає фахівцям судової системи успішно долати ці виклики. Відправною точкою заглиблення в будь-яку соціальну сферу є розкриття її природи. Для суддівської етики це ще важливіше, оскільки нерозуміння її природи може призвести до серйозної плутанини та антагоністичних результатів або, що ще гірше, до порушення суддівської незалежності [5]. Суддівська етика загалом може бути визнана як така, що забезпечує незалежність, неупередженість і добросовісність судів, суддів і пов'язаних із судовою системою фахівців, які завжди визнавалися основними цінностями в демократичному суспільстві, і яких обґрунтовано очікують від судової влади. Правосуддя є фундаментальною передумовою для розвитку будь-якої сфери: державного управління, політики, економіки, науки, соціального забезпечення тощо.

Таким чином, верховенство процесуальної справедливості є не менш важливим, ніж матеріальна справедливість, оскільки справедливість може сприйматися як форма людської свідомості. Європейський суд з прав людини підкреслив, що правосуддя має бути не лише здійснене, але й щоб було видно, що воно здійснене (справа «Делькур проти Бельгії», 1970 р.) [2]. Слід зазначити, що переконлива і гідна довіри

практика суддів та інших правників має величезне значення для кінцевої ефективності відправлення правосуддя. Консультативна рада європейських суддів (КРЕС) заявила, що довіра до системи правосуддя є ще більш важливою з огляду на зростаючу глобалізацію спорів та широке розповсюдження судових рішень. Крім того, у правовій державі громадськість має право очікувати, що будуть викладені загальні принципи, сумісні з поняттям справедливого судового розгляду, які гарантують фундаментальні права. Зобов'язання, покладені на суддів, були встановлені для того, щоб гарантувати їхню неупередженість та ефективність їхніх дій (Висновок № 3 КРЕС) [6]. Розвиток етичних режимів і стандартів правосуддя визнано одним із заходів боротьби з корупцією шляхом імплементації статті 11 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції та підвищення ефективності роботи судів і зменшення як стимулів, так і можливостей для судової корупції.

Порушення професійної дисципліни має розглядатися як таке лише тоді, коли поведінка, про яку йдеться, може розглядатися як серйозне недотримання ustalених професійних та/або етичних стандартів. Відповідна судова практика показує, що більшість європейських судів і дисциплінарних комісій вміють відрізнити окремі, хоча й недбалі, відхилення від прийнятної поведінки від серйозної вини, яка тягне за собою осуд у вигляді висновку про професійну недобросесність. Такі приклади можна знайти як в європейських континентальних юрисдикціях, так і в юрисдикціях загального права. Наприклад, у справі «Фелікс проти Генеральної стоматологічної ради» (1960) [2] англійський суд так прокоментував три приклади помилкового, завищеного виставлення рахунків професіоналом (стоматологом): для того, щоб висунути звинувачення в ганебній або ганебній професійній поведінці у зв'язку з таким питанням, як ведення призначених стоматологічних записів, на думку їх світлості, недостатньо показати, що певна помилка була допущена через недбалість або ненавмисність у двох або навіть трьох випадках з 424 пацієнтів, які лікувалися протягом періоду, коли були допущені помилки, незалежно від того, чи полягала ця недбалість або ненавмисність у якійсь дії або бездіяльності самого дантиста або його погано поінформованої делегації, яка доручення зробити відповідні записи медсестрі або реєстратору і не перевірка бланків, щоб переконатися, що вона зробила те, що їй було сказано. Аналогічно, європей-

ські суди повторюють, що ніхто не стверджує, що ізольована, необережна помилка взагалі повинна підпадати під поняття професійного проступку. Так само не обов'язково заходити так далеко, щоб довести шахрайство, перш ніж елемент ганебної або ганебної поведінки стане важливим. Елемент нерозсудливості або повної безвідповідальності в цих питаннях однаково буде прирівнюватися до ганебної або ганебної поведінки.

Висновки. Таким чином, професійні проступки в самозайнятих юридичних професіях, таких як адвокати та нотаріуси, залишаються актуальною темою для дослідження в контексті європейського досвіду. Незважаючи на високі етичні стандарти, встановлені для цих фахівців, випадки порушень продовжують траплятися, що може мати серйозні наслідки для професійної репутації юристів, їхніх клієнтів та правової системи загалом.

Визначення професійного проступку варіюється в різних європейських юрисдикціях, проте загальними критеріями є серйозне відхилення від встановлених професійних стандартів. Це відхилення має бути достатньо значним, щоб виправдати дисциплінарні заходи. Важливо, щоб дисциплінарні органи мали свободу розсуду у визначенні серйозності порушення, враховуючи всі обставини конкретного випадку.

Європейський досвід показує необхідність чітких внутрішніх інструкцій для розгляду скарг та забезпечення відповідності високим стандартам. Судова практика підтверджує, що серйозні порушення повинні бути ретельно розслідувані та піддаватися відповідним дисциплінарним заходам. Таким чином, забезпечення етичної поведінки серед самозайнятих юристів є важливим завданням для підтримання довіри до правової системи та забезпечення справедливого правосуддя.

Список використаної літератури:

1. Lomakina, Lyubov. (2013). Disciplinary liability as one of the types of legal liability. 174-182. 10.12737/1048.
2. DISCIPLINARY ACTIONS WITHIN EUROPEAN SELFEMPLOYED JUDICIAL PROFESSIONS – AN ANALYSIS. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5ec/ce1/6f4/5ecce16f4a31d261939994.pdf>
3. Pashuk, Taras. (2019). INSTITUTIONAL AND LEGAL FOUNDATIONS OF THE DISCIPLINARY LIABILITY OF JUDGES. Visnyk of the Lviv University. Series Law. 22-34. 10.30970/vla.2019.68.022.

4. Panchenko, M.. (2020). THE ADVOCATE'S DISCIPLINARY RESPONSIBILITY FOR WRONGFUL COOPERATION WITH LAW-ENFORCEMENT BODIES. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies. 44-47. 10.17721/1728-2195/2020/2. 113-9.
5. Kukhnyuk, D. & Shylenko, B.. (2019). DISCIPLINARY LIABILITY FOR VIOLATION OF LEGAL ETHICS. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies. 31-35. 10.17721/1728-2195/2019/4.111-6.
6. Geyh, Charles. (1993). Informal Methods of Judicial Discipline. University of Pennsylvania Law Review. 142. 10.2307/3312561.

Pertsova T. S. «Professional misconduct» in self-employed legal professions: european experience

This article explores the peculiarities of professional misconduct in the self-employed legal profession in Europe, analyzes the practice of European countries in this area and identifies the main challenges and problems faced by lawyers and regulators. Historically, regulation of the legal profession in Europe was in the hands of the courts, which controlled the right of self-employed lawyers to practice law. However, during the twentieth century, there was a gradual shift from self-regulation to co-regulation involving various governmental and non-governmental bodies. This transition was accompanied by an increase in regulatory requirements and supervisory functions aimed at increasing the level of professional responsibility and reducing the number of abuses and professional misconduct.

The article analyzes the criteria for determining professional misconduct used in various European jurisdictions. It is found that the definition of “professional misconduct” is not always enshrined in legislation, but there are certain standards of behavior, deviation from which may qualify as professional misconduct. The notion of professional misconduct carries a connotation of seriousness and reprehensible behavior that does not apply to trivial cases.

The article also analyzes the concept of unsatisfactory behavior, which, although not constituting professional misconduct, is unacceptable and deserves public condemnation. Particular attention is paid to inadequate professional services, which are defined as services that do not meet the quality that can reasonably be expected from a competent self-employed legal professional. It is determined that self-employed lawyers have a professional obligation to provide proper professional services to their clients.

In general, the study emphasizes the importance of ensuring high ethical standards and proper professional regulation to maintain trust in the legal system.

Key words: professional misconduct, disciplinary liability, self-employed lawyers, ethical norms, professional standards, labor relations, legal profession.